

प्रस्कण्वः काण्वः। इन्द्रः। प्रगाथः - विषमा बृहती, समा सतोबृहती

अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्चं यथा विदे।

यो जरितृभ्यो मघवा पुरुवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥ ८.०४९.०१

यः। जरितृभ्यः- स्तोतृभ्यः। मघवा- सम्पद्धान्। पुरुवसुः- प्रभूतधनः। सहस्रेणेव- बहु। शिक्षति- यच्छति। तम् इन्द्रम्- परमेश्वरम्। यथा। विदे- विद्वांसमर्चति तथा। वः- युष्माकम्। सुराधसम्- सुसंसिद्धिभूतम्। अभि अर्च- अभिपूजय ॥१॥

शतानीकेव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे।

गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः ॥ ८.०४९.०२

धृष्णुया- शत्रुधर्षणशीलः। शतानीकेव- प्रभूतशत्रुसेनाः। प्र- प्रकर्षेण। जिगाति- गच्छति। दाशुषे- दात्रे। वृत्राणि- आवरणानि। हन्ति- नाशयति। अस्य- एतस्य। पुरुभोजसः- बहुपालकस्य। दत्राणि- दानानि। गिरेरिव रसाः- पर्वतजा मेघजा आप इव। अधिषवपाषाणजाः सोमा इव। जडनिष्पन्नचैतन्यरसा इव। स्थैर्यनिष्पन्नचिद्रसा इव। प्र- प्रकर्षेण। पिन्विरे- प्रीणयन्ति ॥२॥

आ त्वा सुतास इन्द्रवो मदा य इन्द्र गिर्वणः।

आपो न वज्रिन्नन्वोक्थं सरः पृणन्ति शूर राधसे ॥ ८.०४९.०३

शूर- समर्थ। इन्द्र- परमेश्वर। गिर्वणः- गीर्भिर्वननीय। वज्रिन्- वज्रपाणे। आपः। सरः- सरोवरम्। न- इव। ओक्थम्- शरण्यम्। त्वा- त्वाम्। इन्द्रवः- हृदयस्पर्शिनः। सुतासः- निष्पन्ना रसाः। मदाः- हर्षाः। राधसे- संसिद्धयै। आ पृणन्ति- आपूरयन्ति ॥३॥

अनेहसं प्रतरणं विवक्षणं मध्वः स्वादिष्ठमीं पिब।

आ यथा मन्दसानः किरासि नः प्र क्षुद्रेव त्मना धृषत् ॥ ८.०४९.०४

अनेहसम्- अदोषम् । प्रतरणम्- तारकम् । विवक्षणम्- वाहकम् । मध्वः स्वादिष्ठम्- अतिशयेन
मधुरमास्वादनीयम् । ईम्- एतं रसम् । पिब- अनुभव । यथा । मन्दसानः- हृष्टः । नः- अस्मभ्यम् ।
क्षुद्रेव- दीनेभ्य इव । धृषत्- शत्रुधर्षकस्त्वम् । त्मना- स्वतः । प्र- प्रकर्षेण । किरासि- वितरसि ।
तथा रसमनुभव ॥४॥

आ नः स्तोममुप द्रवद्वियानो अश्वो न सोतृभिः ।

यं ते स्वधावन्स्वदयन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु रातयः ॥ ८.०४९.०५

हियानः- प्रेरितः । अश्वः- तुरगः । न- इव । नः- अस्माकम् । स्तोमम्- स्तुतिम् । सोतृभिः-
रसनिष्पादकैः । आ उप द्रवत्- आधावतु । इन्द्र- परमेश्वर । स्वधावन्- आत्मवन् । यम् । ते-
त्वाम् । कण्वेषु- मन्त्रविन्मुनिषु । रातयः- दानानि । धेनवः- गावो वत्समिव । स्वदयन्ति-
आस्वादयन्ति तं त्वा भजामः ॥५॥

उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमक्षितावसुम् ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः ॥ ८.०४९.०६

विभूतिम्- वैभवयुक्तम् । अक्षितावसुम्- अक्षयधनम् । उग्रम्- उद्गूर्णम् । न- च । वीरम् । नमसा-
नमस्कारेण । उप सेदिम- प्रपन्नाः स्मः । वज्रिन्- वज्रपाणे । इन्द्र । उद्री- उदकवान् । अवतः-
कूपः । इव । सिञ्चते- सेक्रे । धीतयः- चित्तधारणाधाराः । क्षरन्ति ॥६॥

यद्ध नूनं यद्वा यज्ञे यद्वा पृथिव्यामधि ।

अतौ नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गहि ॥ ८.०४९.०७

यज्ञे- अस्माकं दाने देवपूजायां सङ्गतिकरणे । पृथिव्याम्- भूम्याम् । अधि । वा । नः- अस्माकम् ।
यज्ञम् । आशुभिः- क्षिप्रैः । उग्रेभिः- उद्गूर्णैः प्राणतुरगैः । महेमते- महामते । उग्र- उद्गूर्ण । आ
गहि- आगच्छ ॥७॥

अजिरासो हरयो ये त आशवो वाता इव प्रसक्षिणः ।

येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिर्विश्वं स्वर्दृशे ॥ ८.०४९.०८

ये । आशवः- क्षिप्राः । वाता इव । प्रसक्षिणः- सङ्गच्छमानाः । येभिः । मनुषः- मनुष्यस्य । अपत्यम्- पतनरहितं धर्मम् । परीयसे- परित आगच्छसि । येभिः- यैः । विश्वम्- सर्वम् । स्वः- स्वर्गम् । दृशे- द्रष्टुमिच्छसि । अजिरासः- ते जरारहिताः । हरयः- प्राणाश्वाः ॥८॥

एतावतस्त ईमह इन्द्र सुमनस्य गोमतः ।

यथा प्रावो मघवन्मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने ॥ ८.०४९.०९

यथा । मेध्यातिथिम्- यज्ञार्हातिथिम् । मघवन्- इन्द्र । प्रावः- प्रकर्षेण अरक्षः । यथा । धने निमित्ते सति । नीपातिथिम्- दीनमतिथिम् । अरक्षः । तथा । एतावतः- एतादृशमेव । गोमतः- ज्ञानयुक्तम् । सुमनस्य- आनन्दम् । इन्द्र- परमेश्वर । ते- त्वत्तः । ईमहे- याचामहे ॥९॥

यथा कण्वे मघवन्त्रसदस्यवि यथा पक्थे दशव्रजे ।

यथा गोशर्ये असनोर्ऋजिश्चनीन्द्र गोमद्विरण्यवत् ॥ ८.०४९.१०

यथा । कण्वे- मन्त्रविदि । मघवन्- इन्द्र । त्रसदस्यवि- स्तेनबाधके । यथा । पक्थे- पक्त्वये । दशव्रजे- प्रभूतरश्मिसमूहे । यथा । गोशर्ये- दीप्तप्रहरणे वीरे । ऋजिश्चनि- आर्जवसम्पन्ने । इन्द्र । गोमत्- धेनुयुक्तं चिद्रश्मियुक्तम् । हिरण्यवत्- ज्योतिष्मद्धनम् । असनोः- सम्भक्तवांस्तथा मयि कुरु ॥१०॥